

MARKAZIY OSIYO XALQARO MUNOSABATLAR TIZIMIDA (1992–2009): MINTAQAVIY TIZIM OSTINING SHAKLLANISHI VA EVOLYUTSIYASI

CENTRAL ASIA IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS (1992–2009): FORMATION AND EVOLUTION OF A REGIONAL SUBSYSTEM

ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ (1992–2009): ФОРМИРОВАНИЕ И ЭВОЛЮЦИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОДСИСТЕМЫ

Galiyev Salavat Vildanovich

Guliston davlat universiteti doktoranti

(galiyevsalavat@gmail.com)

Aliboyev Dilshod Davron o'g'li

Annotatsiya: *Mazkur maqola 1992–2009 yillar oralig'ida Markaziy Osiyoda xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini tahlil qiladi. Rossiya, AQSh, Xitoy, Yevropa Ittifoqi va boshqa tashqi kuchlarning mintaqadagi siyosiy-iqtisodiy ta'siri, shuningdek, mintqa davlatlarining tashqi siyosatining mustaqil yo'nalishlari o'rganiladi. Tadqiqotda Yevgeniy Troitskiy tomonidan ilgari surilgan tizimli yondashuv asosida regional xavfsizlik komplekslari nazariyasi qo'llanilgan*

Kalit so'zlar: *Markaziy Osiyo, xalqaro munosabatlar, tashqi siyosat, xavfsizlik kompleksi, Rossiya, AQSh, Xitoy.*

Abstract: *This article analyzes the formation and development stages of the international relations system in Central Asia during the period from 1992 to 2009. It examines the political and economic influence of external powers such as Russia, the United States, China, and the European Union on the region, as well as the independent foreign policy directions of the Central Asian states. The study applies the theory of regional security complexes within a systematic approach proposed by Yevgeniy Troitskiy.*

Keywords: *Central Asia, international relations, foreign policy, security complex, Russia, USA, China.*

Аннотация: *Настоящая статья анализирует этапы формирования и развития системы международных отношений в Центральной Азии в период с 1992 по 2009 годы. Рассматривается политическое и экономическое влияние внешних акторов — России, США, Китая, Европейского союза и других — на*

регион, а также независимые направления внешней политики государств Центральной Азии. В исследовании используется теория региональных комплексов безопасности на основе системного подхода, предложенного Евгением Троицким.

Ключевые слова: Центральная Азия, международные отношения, внешняя политика, комплекс безопасности, Россия, США, Китай.

Kirish. Sovet Ittifoqi parchalanganidan keyin Markaziy Osiyo mintaqasi geosiyosiy jihatdan murakkab va ko'p qirrali xalqaro munosabatlar maydoniga aylandi. Ushbu maqola Yevgeniy Troitskiyning tadqiqotiga tayangan holda mintaqadagi xalqaro tizimning shakllanishi va o'zgarish jarayonlarini ochib beradi.

1. Markaziy Osiyoda xalqaro tizimning shakllanishi (1992–2001): Sovet imperiyasining qulashidan so'ng, Qozog'iston, O'zbekiston, Turkmaniston, Qirg'iziston va Tojikiston mustaqil davlatlar sifatida xalqaro munosabatlar maydoniga chiqdi. Har bir davlat o'z tashqi siyosatini shakllantirish jarayoniga kirishdi. Misol uchun, 1992 yilda Qozog'iston va Rossiya o'rtasida imzolangan "Do'stlik, hamkorlik va o'zaro yordam to'g'risida shartnoma" ikki tomonlama munosabatlarning boshlanishini anglatdi. Shuningdek, AQSh tomonidan 1990-yillarning o'rtalarida ishlab chiqilgan "Silk Road Strategy Act" orqali Markaziy Osiyoga sarmoya va texnik yordam ko'rsatish siyosati yuritildi. 1995 yilda AQSh Kongressi Markaziy Osiyodagi energiya resurslarini xalqaro bozorga chiqarishni strategik maqsad deb e'lon qildi.

2. 2001-yildan keyingi transformatsiya: yangi o'yinchilarning faollashuvi: 2001-yil 11-sentabrdagi voqealardan so'ng AQShning Afg'onistonga harbiy operatsiyasi Markaziy Osiyoga bevosita ta'sir ko'rsatdi. AQSh O'zbekistondagi Xonobod va Qirg'izistondagi Manas harbiy bazalarini faoliyatga tushirdi. Bu esa mintaqada Amerika harbiy-huquqiy ishtirokini kuchaytirdi.

Xitoy esa o'zining iqtisodiy qudratini ishga solib, 2001-yilda tashkil topgan SHHT (Shanxay Hamkorlik Tashkiloti) doirasida Markaziy Osiyoda ko'p tomonlama hamkorlikni yo'lga qo'ydi. 2005 yilda Xitoy-Qozog'iston neft quvuri ishga tushirildi.

3. Mintaqaviy xavfsizlik kompleksi va siyosiy dualizm: Rossiya Kollektiv Xavfsizlik Shartnomasi (KXSHT) orqali harbiy sohadagi ta'sirini tiklashga harakat qildi. 2002 yilda KXSHT rasmiy tashkilot sifatida e'tirof etildi. Qozog'iston va O'zbekiston esa mintaqada ikki asosiy qutb sifatida ko'rildi, biroq O'zbekistonning 2006 yilda AQSh bilan strategik sheriklikdan chiqishi va Rossiyaga yaqinlashishi muhim burilish bo'ldi.

4. Tashqi siyosatlarning tahlili:

Rossiya: 1990-yillar oxirida Yevroosiyo iqtisodiy hamjamiyati (YEIHH)ni tashkil qildi. 2009 yilda Qozog'iston, Rossiya va Belarus Bojxona ittifoqini yaratdi. AQSh: Mintaqada demokratiya, xavfsizlik va energetika sohalarida faol bo'ldi. 2005 yildan so'ng AQShning siyosiy ta'siri susaydi.

Xitoy: "Bir kamar – bir yo'l" tashabbusining asosi sifatida 2009 yildan boshlab Markaziy Osiyo bilan iqtisodiy integratsiyani kuchaytirdi. 2009 yilda Xitoy-Qirg'iziston-O'zbekiston temir yo'li loyihasi e'lon qilindi.

Xulosa. Markaziy Osiyo mintaqasi xalqaro munosabatlarning alohida va nisbatan mustaqil subsystem sifatida shakllangan bo'lib, bu jarayon tashqi va ichki omillarning murakkab o'zaro ta'siri bilan kechgan. Mintaqa global kuchlar manfaatlari kesishgan joyga aylangan bo'lsa-da, ichki siyosiy struktura va mintaqaviy yetakchilik hali ham shakllanish jarayonida. Tashqi kuchlarning muvozanati esa mintaqada nisbiy barqarorlikni ta'minlab turibdi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Троицкий Е.Ф. Центральная Азия в системе международных отношений (1992–2009 гг.): Автореферат диссертации доктора исторических наук. Томск: ТГУ, 2010.
2. Buzan B., Wæver O., de Wilde J. Security: A New Framework for Analysis. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 1998.
3. Starr S.F. A Greater Central Asia Partnership for Afghanistan and Its Neighbors. Central Asia-Caucasus Institute, Washington, DC, 2005.
4. Nazarbayev N.A. Kazakhstan's Way: Strategic Development of the Country. Astana: Elorda, 2006.
5. Olcott M.B. Central Asia's New States: Independence, Foreign Policy, and Regional Security. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996.
6. Galiyev, S. (2024, September). O 'ZBEKISTONDA IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALAR MAXSUS TA'LIMI. In CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD (Vol. 1, No. 8, pp. 110-114).
7. Blank S. Energy, Economics, and Security in Central Asia: Russia and Its Rivals. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, 1995.
8. Rumer E., Trenin D., Zhao H. Central Asia: Views from Washington, Moscow, and Beijing. Armonk, NY: M.E. Sharpe, 2007.
9. Касенов У.Т. Безопасность Центральной Азии: национальные, региональные и глобальные проблемы. Алматы: КИСИ, 1998.
10. Галиев, С., Абдуматов, А., & Неъматов, Р. (2025). ГЕРОИ-ТАТАРЫ УЗБЕКИСТАНА, УЧАСТВОВАВШИЕ ВО ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЕ. Наука и инновации в системе образования, 4(4), 35-39.
11. Jonson L. Vladimir Putin and Central Asia: The Shaping of Russian Foreign Policy. London: I.B. Tauris, 2006.
12. Китай, Россия, США: интересы, позиции, стратегии и взаимоотношения в Центральной Азии. Алматы: КИСИ, 2005.

13. United States–Uzbekistan Declaration on the Strategic Partnership and Cooperation Framework. U.S. Department of State, 2002. [URL: <https://2001-2009.state.gov>]

14. Dilshod, A., Abdumatov, A., & Ismoil, R. (2025). FORMATION AND DEVELOPMENT OF HISTORICAL GEOGRAPHY GULISTAN STATE UNIVERSITY. TA'LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR JURNALI, 1(6), 47-53.

15. Galiyev, S. (2024). O 'ZBEKISTONDA INKLYUZIV TA'LIM ASOSLARINING O 'RNATILISHI VA RIVOJLANISHI. Journal of science-innovative research in Uzbekistan, 2(9), 70-74.

16. Hakimova, S., & Galiyev, S. (2025). INGLIZ PARLAMENTING TARIXIY O'ZGARISHLARI. Решение социальных проблем в управлении и экономике, 4(4), 157-163.

17. Dilshod, A., Zilola, A., & Ismoil, R. (2025). YOZUV ISLOHOTI VA DINIY MEROSGA MUNOSABAT: INGLIZ OLIMLARINING YONDASHUVI. YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 2(9), 28-41.

18. Dilshod, A., Zilola, A., & Ismoil, R. (2025). INGLIZ MANBALARIDA 1927–1938 YILLARDA O 'ZBEKISTON MADANIY MANZARALARI: REPORTAJLAR, JURNALLAR VA ARXIV HUJJATLARI TAHLILI. YANGI O'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 2(9), 11-27.

